

בלשנות בבית המשפט : סיפורו של אירוע בלשני-משפטי מתגלגל

מירי הורביץ בת-משה
מכללת לוינסקי לחינוך

התכנית "שי ודרור" שודרה בשנים 2003-2004 בערוצים 2 ו-10 כ"תכנית סאטירה". שני המגישים, שי גולדשטיין ודרור רפאל, הציגו בתכנית קטעי סאטירה במגוון נושאים בשיח הציבורי: צבא, חינוך, פוליטיקה, תעסוקה, טרור, שכול ועוד. רוב הקטעים הוצגו כדיאלוגים בין השניים, בין שהם בדמותם ממש (ללא תלבושות וללא העמדת פנים גלויה) ובין שהם בדמות אחרים (לרבות תלבושות, חיקוי סגנון דיבור והעמדת פנים גלויה במובהק).

מעצם טבעה הסאטירי הכתה התכנית במושאי ביקורת שונים, ביניהם לא רק אנשים מוכרים בציבוריות הישראלית, אלא גם כלל הציבור; כך לדוגמה, התקבלו מפי עוברים ושבים היגדים אוויליים במיוחד לנוכח שאלות אוויליות במיוחד של מראיין משוטט חמוש במיקרופון ובמצלמה. התכנית זכתה להצלחה בלתי מבוטלת ולפופולריות רבה.

והנה, באחת התכניות, לאחר פיגוע טרור בכביש חוצה ישראל שבו נרצחה ילדה בת 7 מירי מחבלים, שודרו בתכנית שני קטעים סאטיריים שהעמידו למבחן את גבולות הסאטירה בישראל ואת שאלת המותר-האסור בתחום השיח הציבורי הלגיטימי. בעקבות הקטעים הללו החלו חילופי דברים בין העיתונאי מתי גולן, עורך ומגיש התכנית "דוקומדיה" בערוץ אחת, לבין שני הסאטיריקנים, שי ודרור, כל צד וצד בתכניתו הוא. במהלך חילופי הדברים התגלע ספק אם בני הפלוגתא הם מתי גולן ושי-ודרור, האנשים הפרטיים, או "מתי גולן" ו"שי ודרור", אנשי המקצוע. הווה אומר, הוויכוח הפומבי בין הצדדים – לא הייתה בין הצדדים תמימות דעים באשר לטיבו: האם הוא במישור המקצועי, או שמא הוא במישור האישי?

בחלוף כחודש מיום האירוע המחולל את הפולמוס תבע מתי גולן את שי גולדשטיין ואת דרור רפאל בתביעת דיבה ולשון הרע. סכום התביעה – 600000 שקל. עורכי הדין מטעם ההגנה פנו אליי בבקשת לבחון את החומר הלשוני-חזותי ולהשיב על שתי שאלות: האם יש במערכונים הסאטיריים שהתניעו את המחלוקת משום חריגה מן הווליום הרגיל של השיח הציבורי בישראל? האם יש בביקורת שהופנתה כלפי התובע (מתי גולן) בחילופי הדברים בין הצדדים, משום חריגה מן הסאטירה ומן הביקורת המקצועית הלגיטימית?

תביעת הדיבה זימנה עיון בלשני בשאלת הסאטירה בכללה ובשאלת אבחון הביצוע הלשוני כסאטירה בפרט. נעניתי אפוא לבקשת עורכי הדין וכתבתי חוות דעת, ובה ניתוח חומרי הלשון שבמחלוקת. הפולמוס עודנו "מתגלגל", ואין בשלב זה של כתיבת התקציר הכרעה או הערכה משפטית בדבר גורלו. בהרצאה יוצגו כלל חומרי הלשון שבמחלוקת (גם באמצעות קטעי וידאו של שני המערכונים הסאטיריים ושל חילופי הדברים בין הצדדים הנצים) וינתחו מצד השיח, הסמנטיקה והסוגה שלהם. תהא זו דוגמה רעננה ובלתי שגרתית לענף "הבלשנות השימושית": בלשנות בשירות התביעה וההגנה בבית המשפט.